

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

رامین علیزاده^۱

حسین غلامی دون^۲

محمدعلی جاهد^۳

تاریخ وصول: ۹۸/۰۴/۱۶

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۹/۲۰

چکیده

مسئولیت اجتماعی بانک‌ها به عنوان یکی از موضوعات مهم نظام بانکداری است که پیاده‌سازی اصول و مقرره‌های آن در بانک‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است. در واقع الگوی «مسئولیت اجتماعی»، یک اصطلاح مدیریتی است که در صورت اجرایی شدن آن، کاهش جرائم و تخلفات بانکی، یکی از کاربردهای آن می‌باشد. در واقع مسئولیت اجتماعی بانک (CSR)، تعهد واحد تجاری برای مشارکت در توسعه اقتصادی پاینده از طریق کارکردن با کارکنان، خانواده و جامعه برای بهبود کیفیت است و در این راستا می‌توان به ایزو ۲۶۰۰۰ و اصل اکواتور اشاره کرد. ایزو ۲۶۰۰۰ به عنوان استاندارد مسئولیت اجتماعی به بررسی چالش‌های شرکت‌ها پرداخته و اصول اکواتور نیز در ۱۰ اصل به دنبال استانداردسازی اجتماعی بانک‌ها می‌باشد که امروزه ۶۸ بانک بین‌المللی آن را پذیرفته‌اند. پس در واقع مسئولیت اجتماعی شرکت یا سی اس آر، بحث مدیریتی است که در حقوق نیز وارد شده است، زیرا سازوکار پیشگیری است و در حقوق بانکی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در این پژوهش سعی بر آن است به روش توصیفی-تحلیلی، با هدف تبیین مسئولیت اجتماعی، به نقش آن در پیشگیری از جرائم بانکی پرداخته شود. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد ارتقاء مسئولیت اجتماعی در پیشگیری از جرائم بانکی مؤثر می‌باشد.

واژگان کلیدی: مسئولیت اجتماعی، جرائم بانکی، پیشگیری.

۱- دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

۲- دانشیار گروه حقوق، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول). Hossin.gholami@atu.ac.ir

۳- استادیار گروه حقوق، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

مقدمه

نظام پولی و بانکی یکی از مصالح و ارکان اقتصادی هر جامعه است که نقش مهمی در تولید پول، مال، سرمایه و سود دارد، به طوری که بخش واقعی اقتصاد، یعنی تولید، توزیع، واردات، صادرات، امور بازرگانی، روابط معاملاتی و... را که تولید کننده پول، مال، سرمایه و سود است، به بخش مالی اقتصاد یعنی بازار پول و سرمایه پیوند داده است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۵: ۲۲). از این رو حقوق کیفری ناظر به جرائم بانکی بخشی از جرائم و مجازات‌ها را به حمایت از نظم اقتصادی در مقابل سوءاستفاده‌ها و دارا شدن‌های نامشروع و ناعادلانه اختصاص داده که عمدتاً مبنایی سودجویانه داشته یا باعث ایراد خسارت به نظام اقتصادی خواهد شد (آذری‌متین، ۱۳۹۶: ۴۵). قانونگذاران نیز در جوامع مختلف مقرراتی را برای تضمین اعتماد به بانک‌ها وضع کرده‌اند و هدف تمامی این مقررات، معرفی بانک به عنوان واسطه‌ای قابل اعتماد و قابل اتکاء است (رحمدل، ۱۳۹۲: ۱۲۸). اینجاست که در صورت تخطی از قوانین و مقررات بانکی، حقوق کیفری کسب‌وکار که زیر مجموعه آن حقوق کیفری اقتصادی یا حقوق کیفری تجاری و حقوق کیفری مالی بانکی وارد عمل شده و از طرق مختلف نسبت به مجازات بزه‌کاران وارد عمل می‌شوند. در چرخه اقتصادی زیرمجموعه روابط کسب و کار، که عبارت از تولید، توزیع و مصرف ثروت یعنی همان کالا و خدمات است، هدف کاستن اختیارات حقوق کیفری است؛ زیرا هرچند که حقوق کیفری حمایتگر و ارزش‌گذار است، استفاده از تدابیر و اقدام‌های آن در این قبیل مناسبات هزینه‌بر نیز است. بنابراین حداقلی کردن حقوق کیفری برای حمایت از ارزش‌های پولی مالی و بانکی، با استفاده از مکانیسم‌های مختلفی صورت می‌پذیرد که در وهله اول این قبیل مکانیسم‌ها الزاماً رنگ و بوی کیفری ندارند. بدین‌سان عمده‌ترین تمرکز برای این که بتوان روابط و مناسبات مالی بانکی و پولی را، هم از بعد حقوق کسب‌وکار و هم از نگرش حقوق کیفری سامان‌دهی کرد همان سازوکار تنظیم است که در واقع چارچوب‌دهی مناسبات کسب‌وکار با توجه به قواعد آمره است (جعفری، ۱۳۹۵: ۷۴).

در واقع اصل حداقل بودن حقوق جزا در قالب عناوین دیگر مانند حقوق جزا به عنوان آخرین وسیله^۱، اصل صرفه‌جویی کیفری^۲، اصل تکمیلی یا فرعی بودن حقوق کیفری^۳ و نیز اصل حقوق جزا به عنوان آخرین و حداقل وسیله با چاره^۴ مورد اشاره قرار گرفته است. این اصل مبنای ظهور رویکردی است که در سیاست‌گذاری کیفری/ جنایی از آن تحت عنوان رویکرد حداقلی/ کمینه^۵ یا تقلیل‌گرا^۶ یاد می‌شود (غلامی،

- 1- Criminal law as the last resort
- 2- Principle of penal parsimony
- 3- Principle of subsidiary of criminal law
- 4- Criminal law as the last and the least resort (criminal law as ultima ratio)
- 5- Minimalist approach
- 6- Reductionist approach

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

۱۳۹۳: ۳۸). در مقاله حاضر، مسئولیت اجتماعی شاخه‌ای مستقل از دیگر مسئولیت‌هاست و پس از مسئولیت اشخاص حقیقی و حقوقی، نسل سوم از انواع مسئولیت به شمار می‌رود. چنانچه این نوع از مسئولیت در سطح اجتماع نهادینه شود و تعامل میان شرکت و جامعه برقرار گردد، به سمت جامعه‌ای آرمانی حرکت خواهیم کرد که در آن شرکت‌های تجاری، در عین استفاده از منابع طبیعی و مالی، نیروی انسانی و زمینه‌های اقتصادی موجود در جامعه، در برابر محیط‌زیست، اقتصاد و اجتماع در مفهوم گسترده خود که شامل فرهنگ، ارزش‌ها، آداب و رسوم و... می‌شود، مسئول خواهند بود (نوری و جوهر، ۱۳۹۳: ۵۴). به مرور زمان ابعاد مختلف این موضوع در نظام‌های حقوقی پیشرفته شناسایی و مطالعه شده، به طوری که امروزه به یک نهاد حقوقی مستقل تبدیل گردیده است (امیدیانی، ۱۳۸۷: ۸۱).

مرور پژوهش‌های انجام گرفته در رابطه با موضوع تحقیق، به تبیین دقیق مسأله کمک می‌کند. در زیر به برخی از تحقیقات انجام گرفته در این زمینه اشاره می‌شود.

نجفی ابرندآبادی (۱۳۸۵) نشان داد که آنچه امروزه به جرم اقتصادی مشهور شده است، متضمن لطمه شدید به نظام اقتصادی هر کشور و نیز نظام اقتصادی بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد و اتحادیه اروپا نیز در دهه اخیر در این مصرف و پول است. لذا سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد و اتحادیه اروپا نیز در دهه اخیر در این خصوص، سیاست جنایی افتراقی با گرایش سخت‌گیرانه پیش‌بینی کرده اند. از آنجایی که مصادیقی از این جرایم مانند پول‌شویی و جرایم زیست‌محیطی جنبه جهانی پیدا کرده‌اند، به نظر می‌رسد که نظام حقوقی کشورهای مختلف در پرتو معاهدات بین‌المللی از جمله کنوانسیون مریدا، به سمت نوعی هم‌گرایی در پیشگیری و مبارزه با این گونه بزه‌کاری گام بر می‌دارند.

براتلو (۱۳۸۶) در مقاله خود تحت عنوان بررسی مفهومی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها به این نتیجه رسید که مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بر مسئولیت و پاسخ‌گویی به عنوان پایه و اساس رفتار یک سازمان در اجتماع تأکید دارد و ناظر بر چگونگی کسب‌وکار مسئولانه، همراه با تولید ثروت است. از آنجا که شرکت‌ها تأثیر عمده‌ای بر سیستم اجتماعی یک جامعه دارند، باید اثرات مثبت فعالیت خود را در قبال جامعه و محیط به حداکثر و اثرات منفی فعالیت خود را به حداقل برسانند. این امر می‌تواند در بلندمدت تضمین‌کننده موفقیت و سود شرکت‌ها باشد.

حساس و بزرگر (۱۳۹۳) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که موج رسوایی‌ها و فروپاشی مالی شرکت‌ها و موسسات بزرگ از جمله انرون، آرتوراندرسن و ورلدکام در آغاز قرن بیست و یکم، بیانگر شواهدی از رویه‌های تجاری غیراخلاقی و غیرمسئولانه از بعد اجتماعی است و از طرفی دیگر، تأثیر شرکت‌ها بر جامعه یک دغدغه جهانی تلقی گردیده و انتظارات ذینفعان از نقش واحدهای تجاری در جامعه در حال افزایش است. توجه به اثرات شرکت‌ها در جامعه، منجر به ظهور مفهوم نوظهور و مهم در ادبیات کسب‌وکار به نام مسئولیت

اجتماعی و پایداری شرکت‌ها گردیده است. شرکت‌ها، واکنش‌های مختلفی در جهت پاسخ‌گویی به تقاضاهای جدید دارند به گونه‌ای که برخی شرکت‌ها فرهنگ سازمانی و حاکمیتی خود را تغییر داده و در نظر گرفتن مسوولیت اجتماعی شرکت‌ها را به عنوان هسته اصلی فعالیت‌های تجاری‌شان پذیرفته‌اند.

انطباق جلوه‌های کنونی مسوولیت اجتماعی بانک‌ها در پیشگیری از جرائم بانکی به تحقیقات گسترده‌ای نیاز دارد که در این پژوهش ابتدا به مفهوم جرائم بانکی و مسوولیت اجتماعی می‌پردازیم و سپس به توضیح آن به عنوان یکی از الگوهای نوین و مؤثر در پیشگیری از جرائم بانکی خواهیم پرداخت. موضوع این پژوهش از این جهت مورد توجه قرار می‌گیرد که جرائم بانکی روز به روز در حال افزایش بوده و لذا بررسی مسوولیت اجتماعی در بانک‌ها حائز اهمیت می‌باشد. این پژوهش با هدف تبیین نقش مسوولیت اجتماعی در پیشگیری از جرائم بانکی، در صدد پاسخگوئی به این سؤال است که آیا ارتقای مسوولیت اجتماعی می‌تواند به عنوان پارادایم پیشگیری از جرائم بانکی محسوب گردد؟ و در پاسخ به این سؤال، فرضیه این است که بین ارتقای مسوولیت اجتماعی بانک‌ها و پیشگیری از جرائم بانکی رابطه وجود داشته و این امر منجر به کاهش تخلفات و جرائم مالی خواهد گردید.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی بوده و در صورتی که در شبکه بانکی کشور به صورت عملی و اجرایی مورد استفاده قرار گیرد، قطعاً به اهداف مد نظر این تحقیق، که همان پیشگیری از جرائم و بی‌نظمی‌های مالی می‌باشد، دست یافته و به سمت جوامع توسعه یافته گام خواهیم برداشت. پژوهش حاضر از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی می‌باشد که در آن به تعریف جرائم بانکی، ویژگی‌های آن و نقش آن در پیشگیری از جرائم بانکی به صورت تحلیلی پرداخته شده است. روش گردآوری اطلاعات، به صورت کتابخانه‌ای با مراجعه به کتب موجود در رشته‌های حقوق و علوم اجتماعی و مقالات مرتبط با این رشته‌ها و سایت‌های معتبر علمی در حوزه بانکی می‌باشد.

یافته‌ها

پیشگیری از جرائم بانکی؛ برای حقوق‌دانان، در جهت اخلاقی کردن دنیای کسب‌وکار و هم‌زمان، جلوگیری نمودن از ورود کنشگران آن به دادرسی‌های کیفری، مفهوم مسوولیت اجتماعی شرکت (بانک) اهمیت به سزایی پیدا می‌کند. زیرا این مفهوم، کارکردی پیشگیرانه دارد. در این صورت، منابع نرم حقوقی، به منظور جلوگیری از هرگونه مشکل و پیشامد ناگوار کیفری در زندگی کسب‌وکار وارد می‌شوند. در واقع مفهوم

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

مسئولیت اجتماعی شرکت، همان تصمیم‌گیری اخلاقی^۱ در قلب شرکت تجاری است. در این راستا، مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت، نه تنها اقدامات و فعالیت‌های تجاری شرکت را اخلاقی و قاعده‌مند می‌نماید، بلکه رفتار هر کارمند را نیز اصلاح کرده و او را ملزم به رعایت اخلاق می‌کند. هم‌چنین در عمل، مسئولیت اجتماعی شرکت در کدهای اخلاقی و حرفه‌ای هر شرکت منعکس شده است. در کشور فرانسه، جریانی که در این راستا شکل گرفت، توسط قانون تنظیمات جدید اقتصادی ۱۵ می ۲۰۰۱، دنبال شد و آخرین مرحله آن اصلاح ماده ۱-۱۰۲-۲۲۵ L مجموعه مقررات تجاری توسط ماده ۳۲ از قانون شماره ۱۲۴۹ - ۲۰۱۰ مورخ ۲۲ اکتبر ۲۰۱۰ تنظیمات بانکی و مالی است. در این قانون پیش‌بینی شده است که اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت، باید در گزارش سالانه مدیریتی شرکت ارائه شود که فهرست اطلاعات ارائه شده به صورت خلاصه به دو صورت است: اطلاعات الزامی و اطلاعات تکمیلی. اطلاعات الزامی، که الزاماً باید در گزارش سالانه هیأت مدیره یا هیأت نظار ارائه شود که به آن الزام به گزارش‌دهی موارد مسئولیت اجتماعی شرکت می‌گویند^۲، که شامل اطلاعات اجتماعی (استخدام، سازماندهی کار، روابط اجتماعی، بهداشت و امنیت^۳، آگاهی و آموزش، برابری درمان)، اطلاعات زیست‌محیطی (سیاست‌های کلی در موضوع محیط‌زیست، آلودگی و مدیریت دفع زباله‌ها، استفاده پایدار از منابع، تغییرات آب‌وهوایی، حفاظت از تنوع زیستی) و اطلاعات راجع به تعهدات اجتماعی شرکت به نفع توسعه پایدار (تأثیر ارضی، اقتصادی و اجتماعی فعالیت شرکت، قراردادهای با تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان) است. اطلاعات تکمیلی هم شامل اطلاعات اجتماعی (ساختار کار در شرکت، بهداشت و امنیت، ترفیعات و شرایط اساسی ذکر شده در سازمان بین‌المللی کار)، اطلاعات زیست‌محیطی (سیاست کلی در خصوص محیط‌زیست، استفاده پایدار از منابع، تغییرات آب‌وهوایی) و اطلاعات راجع به تعهدات اجتماعی شرکت در جهت توسعه پایدار (قراردادهای میان تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان، صداقت و راست‌کرداری در عمل و شفافیت، که اقدامات صورت گرفته برای پیشگیری از فساد یکی از مصادیق آن است) می‌باشد. پس توجه و استفاده از مسئولیت اجتماعی برای بانک‌ها اجباری نیست و در واقع اختیاری بودن آن، بدیهی به نظر می‌رسد. زیرا برای مثال، یک شرکت فراملیتی بزرگ نباید مجبور باشد اصول اجتماعی را که هیچ قانونی آن را الزامی نکرده است اجرا کند. اما از سوی دیگر، اجرای آن از طرف شرکت ستودنی است؛ زیرا نشان از اراده‌ی شرکت به نزدیک شدن به ارزش‌های اجتماعی را دارد. بدین ترتیب نتیجه‌ی اختیاری بودن مسئولیت اجتماعی شرکت و راهبری آن، توافق به یک راهبری جهانی^۴ از طریق اجماع بر حاکمیت

1- Ethical decision making

2- CSR reporting

3- HSE: Health, Security and Environment

4- Global Governance

ارادی مسائل اجتماعی شرکتی است. راهبری ارادی شرکت در چارچوبی از مجموعه توافقیها که رفتار تمام افراد مشمول در یک صنعت یا سازمان باید با آن مطابقت داشته باشد، هدایت می‌شود. در واقع این امر برای تضمین اجرای صحیح عملکرد شرکت و خدمات آن پی‌ریزی شده است. در نتیجه، راهبری ارادی جهانی شرکت از طریق استانداردسازی ارزش‌های مسئولیت اجتماعی که پیش از آن مورد توافق جمعی قرار گرفته، به وسیله مجموعه‌ای از سازمان‌ها، اجرا می‌شود.

پس در واقع مسئولیت اجتماعی شرکت یا سی اس آر، بحث مدیریتی است که در حقوق نیز وارد شده است، زیرا سازوکار پیشگیری است و برای مدیریت ریسک در حقوق بانکی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در واقع مسئولیت اجتماعی شرکت از نظر حقوقی عبارت است از مجموعه ترتیب‌های اتخاذ شده توسط شرکت برای اجرای فعالیت‌های خود به صورت پایدار در زمینه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی. در واقع در مسئولیت اجتماعی شرکت به این سوال باید پاسخ داده شود که چه اقدام‌هایی در یک شرکت صورت پذیرد تا در روابط کسب‌وکار تداوم داشته و کارآمد باشد؟

گونه‌های پیشگیری؛ مدیران شرکت با توجه به سازوکار مسئولیت اجتماعی شرکت، پایداری شرکت خود را تضمین می‌کنند. این سازوکار نیز دارای منشأ اخلاقی است و در چهار محور جلوه می‌کند:

۱- اقتصادی: در این محور به موضوع‌هایی چون روابط تجاری با مشتریان، نحوه‌ی تعامل و برخورد با عناصر چرخه‌ی تولید یعنی تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان و مصرف‌کنندگان، چگونگی گزارش‌دهی به سهام‌داران و مباحث نظام مالیاتی پرداخته خواهد شد.

۲- اجتماعی: شرایط اجتماعی همکاران شرکت، چگونگی اطلاع‌رسانی، نحوه‌ی تشکیل جلسات شرکت، چگونگی نظام سوددهی سهام و پاداش مدیران مورد بحث قرار خواهد گرفت.

۳- محیط‌زیستی: در این حوزه مباحث مهمی مانند، شرایط محیط فعالیت شرکت، شرایط و نحوه‌ی حمل و نقل محصولات، طریقه و چگونگی استفاده از محصولات ملحوظ خواهد شد. به عنوان مثال، یک شرکت پتروشیمی باید پاسخ‌گو باشد که چطور از محصولات این شرکت استفاده خواهد شد؟ آیا تولید پتروشیمی مطابق با استانداردهای محیط‌زیست است؟ آیا بانک‌ها در تسهیلات اعطایی و تخصیص اعتبار به این شرکت‌ها، محیط‌زیست را در نظر داشته‌اند؟

۴- روابط مدنی: در این محور به رابطه و چگونگی ارتباط شرکت با عناصر جوامع مدنی و نمایندگی آن‌ها پرداخته خواهد شد. مانند آن که در حقوق کار که از شاخه‌های حقوق کسب‌وکار است، مساله نهادهای عمومی، سندیکاها، اتحادیه‌ها و نمایندگی‌های آن‌ها و مباحث سازمان‌های مردم‌نهاد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

حضور این مفاهیم مدیریتی در نظام حقوق بانکی به دلیل اهمیت مدیریت ریسک‌های بانکی است. این مدیریت ریسک‌های بانکی در سطح مسئولیت اجتماعی شرکت در واقع تقابل میان ذی‌نفعان خارجی و ذی‌نفعان داخلی (سهام‌داران) در بانک‌ها یا روابط بانکی - مالی است.

در بُعد حقوقی، ادراک اجتماعی شرکت، در قالب مسئولیت اجتماعی شرکت نمود پیدا می‌کند. یعنی اینکه شرکت چه اقدامی انجام دهد که به طور مسئولانه فعالیت کسب‌وکار انجام داده و پایدار باشد. لذا در اینجاست که مسأله خود تنظیمی مطرح می‌شود. بدین صورت که شرکت در محورهای چهارگانه اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و روابط مدنی به چه صورت باید رفتار نماید تا مانع حضور دولت به عنوان تنظیم‌گر در فعالیت‌های خود شود. برای مثال، روابط شرکت با محیط‌زیست به چه صورت باید تنظیم گردد که مقررات محیط‌زیست مانع از انجام فعالیت شرکت نشده و شرکت همچنان فعال باقی بماند یا اینکه شرکت به چه نحو باید با کارمندان خود رفتار نماید تا از منظر حقوق کار میان کارمندان و شرکت مسأله ای ایجاد نشود.

نظام پیشگیری حاصل از مسئولیت اجتماعی شرکت، سازوکار خود تنظیمی است، که از مهم‌ترین تکنیک‌های غیرکیفری است که خود به چندین سازوکار درونی و بیرونی تقسیم شده است. در تنظیم‌های درونی که مسئولیت اجتماعی یکی از اصول آن می‌باشد، هدف نظارتی و پیشگیری و در تنظیم بیرونی، هدف حمایت کردن از ارزش‌های اساسی و اولیه است. در واقع، تنظیم، که چارچوب‌دهی مناسبات کسب‌وکار با توجه به قواعد آمره است که الزاما قواعد کیفری نیستند و تنظیم یا چارچوب‌دهی محدودیت‌زا است و دولت‌ها برای دستیابی به اهداف اقتصادی خود از این چارچوب‌دهی استفاده می‌کنند. پس خودتنظیمی سازوکاری است که فراتر از منشورهای اخلاقی است با ضمانت اجرای قوی‌تر. از جمله اقدامات پیشگیرانه از طریق سازوکار مسئولیت اجتماعی شرکت می‌توان از تصمیمات استراتژیک شرکت نام برد که علاوه بر افزایش کارایی، محیط‌زیست را آلوده نکنند، تدابیری اتخاذ کند که نمایندگان سندیکاها و شرکت‌ها در زمینه حقوق کار با مشکل روبرو نگردند، سازمان‌دهی نظام پاداش‌دهی‌ها به گونه‌ای که مقررات «فانون تجارت» رعایت شود و مواردی از این قبیل^۱. این اقدام‌ها موجب می‌شود تا میزان ریسک حقوقی کاهش یابد و از خدشه‌دار شدن اعتبار شرکت جلوگیری به عمل آید. بنابراین نظام خودتنظیمی از طریق مسئولیت اجتماعی شرکت برای پیشگیری از ریسک، کارایی خواهد داشت.

۱- به این جهت است که شرکت اصطلاحاً بیان می‌کند که «سود» برده است، که در اصطلاح متون آمریکایی به «سه سود» موسوم است؛ یعنی سودی که یک بعد آن سود سنتی است، زیرا با این اقدام‌ها باعث افزایش کارایی و بهره‌وری می‌شود؛ و بُعد دیگر آن سود اجتماعی و زیست‌محیطی است.

در نظام حقوق بانکی، نمود مسئولیت اجتماعی شرکت به این صورت است که با برگزاری کارگاه‌های آموزشی، اطلاعات کافی و آموزش‌های لازم به کارمندان، مدیران (ارشد و میانی) راجع به مسائلی که می‌توانند شرکت را از لحاظ حقوقی و مدیریتی درگیر کند، آموزش داده شده و ضمانت اجرای آن نیز گوشزد می‌شود. لذا به فرد آموزش‌های لازم و ضمانت اجرای تخطی از قوانین و مقررات آموخته خواهد شد. در این صورت با آموختن و یادگیری مسائل فوق که از نمودهای مسئولیت اجتماعی است، کارکنان و حتی خود بانک به مدیریت مدیران مربوطه، نسبت به ارتکاب جرم بانکی، حساس شده و هر چقدر این آموزش‌ها، ارتقا یابد و تقویت شود و در اجتماع، مسئولیت‌های جمعی احساس گردد، به همان میزان در پیشگیری و کاهش جرائم بانکی مفید و مؤثر خواهد بود. و به عبارتی، همین احساس مسئولیت، موجب آبروداری تجاری و تأثیرگذاری خواهد بود. علاوه بر آن در ایران، همانند دیگر کشورها، بانک‌ها با اقدام‌هایی همچون مدرسه‌سازی، خدمات عام‌المنفعه، اهدای آمبولانس به بیمارستان‌ها و یا ارسال هزینه‌های تبلیغاتی اعیاد (از جمله هزینه چاپ تقویم و سررسید و سایر اقلام تبلیغاتی) به آسیب‌دیدگان حوادث غیرمترقبه مثل سیل و زلزله و ... درصدد هستند تا نشان دهند که بانک علاوه بر این که متناسب با قواعد و اصول بانکی اقدام می‌کند، برای مسائل اجتماعی و زیست‌محیطی نیز اهمیت قائل می‌شود و به همین منظور مداخله یا دخالت حداقلی دولت به صورت نظارت‌های احتیاطی و حتی کیفی از طریق خود بانک دنبال می‌شود. اما در حقیقت امر باید توجه داشت که بانک‌ها موسسات خیریه نیستند و هدفی جز سود بردن ندارند. یکی از طرق این سود بردن از طریق سپرده‌گذاری مردم در بانک‌ها صورت می‌گیرد، آن‌هایی که به نظام خود تنظیمی بانک اعتماد کردند (جعفری، ۱۳۹۵: ۸۵).

شاید هدف سهام‌دار یک بانک متداول دستیابی به حداکثر سود به هر طریقی باشد، حال می‌خواهد به محیط‌زیست از طریق اعطای تسهیلات آسیب برساند یا خیر. تنها موضوعی که مورد توجه آن‌ها قرار می‌گیرد، سود است. اما آنچه بانکداری اجتماعی^۱ و بانکداری اسلامی^۲ در بطن بانکداری مدرن پیگیری می‌کنند این است که به دست آوردن سود به هر قیمتی مجاز نیست (شریفان، ۱۳۹۴: ۴۳). گروه‌هایی که نسبت به جامعه احساس مسئولیت می‌کنند می‌توانند از طریق شبکه‌های اجتماعی همدیگر را پیدا کنند، فرصتی که قبلاً امکان‌پذیر نبود؛ اما حالا می‌توانند منابع‌شان را مطمئن‌تر درون این شبکه‌ها به کار بیندازند و برای اهداف متعالی‌تری منابع را بگردانند. بانکداری مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی، ابزاری برای تحقق اهداف بانکداری اسلامی به شمار می‌رود. علت اینکه بانک‌های اسلامی با مبانی تئوریک بانکداری اسلامی فاصله گرفته‌اند،

1- Social banking

2- Islamic banking

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

عدم دسترسی بانک‌ها به اطلاعات مشتری و عدم دسترسی مشتریان به اطلاعات بانک‌ها است. همیشه اطلاعات درون بانک مانند جعبه سیاه برای مشتری است کما اینکه بسیار رایج و مرسوم است که مشتری دو دفتر مالی داشته باشد، یکی برای بانک و یکی برای خودش، یعنی اطلاعاتش را همیشه نسبت به بانک مخفی کرده است. در نتیجه بانک نسبت به اطلاعات او دسترسی ندارد و وقتی می‌خواهد در یک فعالیت اقتصادی مشارکت کند، اولین سوالی که برای بانک مطرح می‌شود این است که من چگونه به این مشتری اعتماد کنم؟ در حالی که شبکه‌های اجتماعی می‌توانند در این زمینه کمک کنند. از سوی دیگر این دیدگاه وجود دارد که بانکداری مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی با بانکداری سنتی در تقابل است و به نظر می‌رسد این مدل در جهت پیشبرد اهداف بانکداری اسلامی بهتر از بانکداری سنتی عمل کند. در بانکداری اسلامی آنجایی مشکل ایجاد می‌شود که ریسک را یک نفر دیگر بر عهده می‌گیرد. در مدل بانکداری سنتی ریسک فقط بر عهده‌ی بانک است. حال آنکه در مدل بانکداری مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی و به خصوص وام‌دهی فرد به فرد، این ریسک کاملاً به سمت وام‌دهنده و وام‌گیرنده منتقل می‌شود. به عبارت دیگر، این مدل از بانکداری ابزاری برای کمک کردن به مفهومی است که در بانکداری اسلامی دنبال می‌شود. بانکداری شبکه‌های اجتماعی، رویکردی نوظهور در بانکداری خرد است که فرآیندهای قرض‌دهی و روابط بین قرض‌دهندگان و موسسات مالی را شفاف می‌سازد. بحث شفافیت این است که آن قرض‌دهی و وامی که قرار بود در یک بانک اتفاق بیفتد، با کمک ابزارهایی مانند وام‌های نفر به نفر یا طرحی که همه برای یک موضوع و به قصد خاصی پول جمع کنند، از طریق شبکه‌های اجتماعی می‌تواند گسترش یابد. شاید در گذشته بانکداری اجتماعی بیشتر به نقش بانک‌ها در توسعه‌ی اجتماعی دقت می‌کرد مانند اینکه بانک‌ها در مردم‌داری کوشا باشند یا بانکداری سبز را پیش ببرند؛ اما حالا با ورود فن‌آوری و گسترش آن، چنین مفهومی تا حدودی تغییر کرده و بانکداری از طریق شبکه‌های اجتماعی شکل گرفته است. موسسه گارتنر، بانکداری مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی را به سه دسته تقسیم کرده است. طبق این تقسیم‌بندی، بانک‌ها می‌توانند از شبکه‌های اجتماعی برای اطلاع‌رسانی‌شان بهره ببرند و محصولات خود را از طریق شبکه‌های اجتماعی به نقد و بررسی بگذارند تا استفاده‌کنندگان از این خدمات یا خوانندگان آن‌ها برای آن سرویس و خدمات نظرشان را بگذارند^۱ یا آن را تأیید^۲ کنند. از طرف دیگر بحث گردش مالی در شبکه‌های اجتماعی را مطرح می‌کند. بسیاری از شبکه‌های اجتماعی می‌توانند حکم کیف پول را داشته باشند. یعنی از طریق شبکه اجتماعی می‌توانید خریدی انجام دهید و آن کالای خریداری شده را برای دوستانتان بفرستید. در عین حال، گردش مالی هم می‌تواند در شبکه اجتماعی اتفاق بیفتد یا ترکیبی از اینها. یعنی هم وام‌دهی، هم گردش پول و هم گردش اطلاعات که

1- Comment

2- Like

افراد تأیید کنند و نظر بگذارند. بنابراین بانک‌ها نیز به عنوان نمونه‌ای از یک نهاد اجتماعی که تشکیل شده از کارکنان، مشتریان و جامعه، باید بتوانند از فرصت‌های گریزناپذیر این عرصه عمومی بهره‌برداری نمایند و کسب‌وکار خود را ارتقا داده و با ارتقای کسب‌وکار، مسئولیت اجتماعی خود را نیز گسترش داده تا بدین طریق بتوان با به لحاظ حفظ‌شان و منزلت بانک و پایداری در بازار، بانک‌ها را از ارتکاب جرائم بانکی بر حذر داشته تا بتوانند به حیات اقتصادی خود ادامه دهند.

شرکت با ابعاد ملی و بین‌المللی که می‌خواهد در بطن خود اصول ارادی راهبری را پیاده و اجرا کند، باید برخی اصول و منابع بین‌المللی را به عنوان مرجع مدنظر قرار دهد. توجه به این اصول و منابع، باعث می‌شود که هنجارهای اجتماعی در چارچوب شرکت‌ها، استاندارد و جهانی شود. امروزه در واقع روش‌های نوین ارزیابی و راهبری شرکت‌ها در راستای استانداردهای جهانی، نتیجه فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌هاست. استانداردسازی ارزش‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، دنباله‌روی وحدت ارزش‌ها در دنیای تجاری و مالی است. این استاندارد سازی از راه‌های خاص امکان‌پذیر است. در این زمینه می‌توان فهرستی از سازمان‌های ملی و بین‌المللی را نام برد که هدف آن‌ها استاندارد کردن ارزش‌های اجتماعی شرکت است. مهم‌ترین و معتبرترین این سازمان‌ها عبارتند از: طرح گزارش جهانی (GRI)^۱، ایزو، موسسه معیارهای حاکمیتی^۲، پیمان جهانی سازمان ملل^۳ و طرح شفافیت در منابع استخراجی^۴. مسئولیت اجتماعی غیرکیفری شرکت از طریق این سازمان‌های مهم قابل طرح‌اند (جعفری، ۱۳۹۳: ۸۶). در زیر به بررسی برخی از این سازمان‌های استاندارد ساز در زمینه مسئولیت اجتماعی می‌پردازیم:

استاندارد مسئولیت اجتماعی^۵ سازمان‌ها، یکی از آخرین استانداردهای مدیریتی است که توسط سازمان بین‌المللی استاندارد، تحت عنوان تأییدیه ایزو ۲۶۰۰۰ تدوین و منتشر گردیده است که حاصل جلسات و گردآوری نظرات و مشورت با ذی‌نفعان گوناگون در ده سال و مشارکت بیش از ۹۰ کشور جهان است. به همین منظور مرکز ترویج حاکمیت و مسئولیت شرکتی با همکاری رئیس کمیته تدوین استاندارد ایزو ۲۶۰۰۰ و موسسه ملی استاندارد اتریش بر اساس الزامات استاندارد در ۷ موضوع کلیدی، شامل: حاکمیت شرکتی، حقوق کارکنان، حقوق شهروندی، کسب‌وکار منصفانه، حقوق مصرف‌کنندگان و توسعه جامعه، مطابق با رویه دبیرخانه استاندارد ایزو ۲۶۰۰۰ و نسخه استاندارد مسئولیت‌پذیری شرکتی اتریش، تأییدیه این استاندارد را

- 1- Global Reporting Initiative
- 2- Governance Metrics Institute
- 3- UN Global Compact
- 4- EITI: Extractive Industries Transparency Initiative
- 5- Social responsibility Standard

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

صادر می‌نماید که نتایج این تأییدیه به صورت رسمی در موسسه استاندارد اتریش^۱ ثبت می‌گردد و قابل ردیابی می‌باشد. یک بسته نرم‌افزاری ویژه با طراحی خاص و کاربری آسان تهیه شده است تا به مدیریت مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها در هر شکل و اندازه‌ای که باشند کمک کنند. «بسته نرم‌افزاری کامل CSR» به کسب‌وکارها کمک می‌کند تا اقدامات و فعالیت‌های خود در راستای مسئولیت اجتماعی شرکتی را به شکل حرفه‌ای درآورده و در وقت و هزینه صرفه‌جویی کنند. نسخه ۲ و بهبود یافته این بسته نرم‌افزاری در سپتامبر سال ۲۰۱۳ منتشر شده که براسانداردهای بین‌المللی نظیر ایزو ۲۶۰۰۰ مبتنی بوده و از مصورسازی و ساختاردهی مسئولیت اجتماعی از اجرا تا گزارش‌دهی پشتیبانی می‌کند. این نرم‌افزار منحصر به فرد به کسب‌وکارها اجازه می‌دهد، مدیریت مسئولیت اجتماعی فعلی خود را ساختار یافته نمایند. ضمن آن که گردآوری داده‌ها برای گزارش‌دهی را تسهیل بخشیده و از به کارگیری ایزو ۲۶۰۰۰ که استاندارد بین‌المللی برای مسئولیت اجتماعی سازمان‌هاست، پشتیبانی می‌کند (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۳: ۶۹).

سازمان جهانی استانداردسازی، ایزو، به عنوان بزرگ‌ترین نهاد در حوزه استاندارد در جهان است. ایزو ۲۶۰۰۰ تجربه یک کارشناسی و تخصص بین‌المللی است که در حوزه مسئولیت اجتماعی وارد شده است. به این معنی که شرکت با چه مسائل و چالش‌هایی مواجه خواهد بود، چگونه آن مسائل را مدیریت خواهد کرد و آیا این مدیریت و هدایت در جهت مسئولیت اجتماعی و در راستای تأمین منافع اجتماع است یا تنها در جهت افزایش منافع مادی و بدون در نظر گرفتن دغدغه‌های اجتماعی؟ توجیه‌های ایزو ۲۶۰۰۰، شرکت‌ها را تشویق می‌کند که مسائل و مشکلات اجرایی مسئولیت اجتماعی را با دیگر سازمان‌های بین‌المللی مطرح نمایند و توضیح دهند که چه اقداماتی را در پرتو مسائل اجتماعی برای رفع آن انجام داده‌اند. ایزو ۲۶۰۰۰ تنها می‌تواند منبعی باشد برای یکسان‌سازی استانداردهای مسئولیت اجتماعی شرکت.

اجرای اصول ایزو در دو سطح داخلی و خارجی است. مرحله استفاده و اجرای داخلی^۲، همان پیاده‌سازی اصول پیش‌بینی شده مسئولیت اجتماعی در شرکت است. به این منظور، ایزو، ابزار کنترلی (ابزار مسأله^۳) را طراحی نموده است که از طریق آن می‌توان حوزه‌هایی که در آن شرکت به طور مؤثر امکان پیشرفت مطلوب‌تری را برای جامعه داشته باشد، انتخاب و الویت‌بندی می‌کند. اجرای خارجی ایزو ۲۶۰۰۰ به عنوان مرحله‌ای پس از اجرای داخلی برای تشویق دیگر سازمان‌ها در استفاده از توصیه‌های این استاندارد است. پس از این دو مرحله است که شرکت رسماً اعلام می‌کند از توصیه‌های ایزو ۲۶۰۰۰ در راستای مسئولیت اجتماعی شرکت تبعیت می‌کند.

-
- 1- Austrian Standard Institute
 - 2- Correct use internally
 - 3- Issue - Tool

یکی از اصول و معیارهایی که به توسعه روند بانکداری اجتماعی کمک می‌کند، اصول موازنه بخش^۱ است. اصولی که برای مدیریت ریسک‌های اجتماعی و محیطی، از سوی ای.اف.سی (IFC)^۲، موسسه مالی بین‌المللی وابسته به بانک جهانی وضع شده است. این اصول بر سرمایه‌گذاری و پیشرفت اجتماعی از طریق تقویت سرمایه زیستی، فرهنگی و انسانی تأکید می‌کند و حاوی معیارهایی برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها در انجام وظایف و مسئولیت‌های اجتماعی است (شریفان، ۱۳۹۴: ۵۸). در واقع، اصول اکواتور مجموعه هنجارهایی هستند که پذیرفته شده‌اند. این هنجارها برای تعیین، ارزیابی و مدیریت ریسک‌های اجتماعی در تأمین مالی پروژه می‌باشد. به عبارت دیگر در تأمین مالی تحت نظر اصول اکواتور، تنها قدرت بازپرداخت کافی نیست، بلکه انطباق با استانداردهای اجتماعی نیز لازم‌اند. از لحاظ تاریخی، اصول اکواتور توسط بانک‌های بخش خصوصی به رهبری سیتی گروپ^۳، آب ان امرو^۴، بارکلیز^۵ و وست ال بی^۶ توسعه یافت و در نهایت در ماه ژوئن سال ۲۰۰۳ اجرایی شد. این بانک‌ها تصمیم به الگوسازی اصول اکواتور بر پایه استانداردهای زیست‌محیطی بانک جهانی و سیاست‌های اجتماعی شرکت مالی بین‌المللی گرفتند. در اکتبر ۲۰۰۹، ۶۹ مؤسسه مالی جهانی اصول اکواتور را پذیرفتند که در عمل، این اصول، به استاندارد بانک‌ها و سرمایه‌گذاران در مورد چگونگی ارزیابی طرح‌های بزرگ توسعه‌ای در جهان تبدیل شده‌اند. امروزه ۶۸ بانک بین‌المللی اصول اکواتور را پذیرفته‌اند. این اصول ده‌گانه عبارتند از: اصل ۱: بررسی و طبقه‌بندی^۷، اصل ۲: ارزیابی اجتماعی و زیست‌محیطی^۸، اصل ۳: استانداردهای اجتماعی و زیست‌محیطی اجرایی^۹، اصل ۴: برنامه عمل و نظام مدیریت^{۱۰}، اصل ۵: مشاوره و ارتباطات^{۱۱}، اصل ۶: سازوکار شکایت^{۱۲}، اصل ۷: بررسی مستقل^{۱۳}.

1- Equator

2- International Finance Corporation

3- Citigroup

4- ABN AMRO

5- Barclays

6- West LB

7- Review and Categorization

8- Social and Environmental Assessment

9- Applicable Social and Environmental standards

10- Action Plan and Management system.

11- Consultation and Disclosure

12- Grievance Mechanism

13- Independent Review

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

اصل ۸: پیمان‌ها^۱، اصل ۹: نظارت و گزارش‌های مستقل^۲، اصل ۱۰: گزارش مؤسسات مالی اجرا کننده اصول اصول اکواتور^۳.

در راستای اصول اکواتور، به پروژه‌هایی که مطابق سیاست‌ها و روش‌های محافظت اجتماعی و زیست محیطی نباشد، تخصیص منابع تعلق نمی‌گیرد. در واقع اگر وام اعطایی بتواند به محیط‌زیست آسیب برساند، بانک‌ها از اعطای وام امتناع خواهند کرد. در اصول اکواتور، تأمین مالی پروژه، یک روش سنتی تأمین مالی است که در آن درخواست کننده وام، اصولاً باید تخمین درآمد حاصل از پروژه به علاوه مدارک مالی دیگر را به وام‌دهنده ارائه نماید تا بتواند از وام‌دهنده موافقت دریافت وام را اخذ کند. مضاف بر آن، آنچه که در اصول اکواتور به عنوان روش جدید تأمین مالی پروژه مطرح است، آن است که پروژه باید با قوانین اجتماعی و زیست‌محیطی مطابقت کامل داشته باشد. شرط دوم، در این‌گونه تأمین مالی نقش حیاتی دارد. مسئله‌ای که در تأمین مالی سنتی توسط بانک‌های سرمایه‌گذاری و مؤسسات مالی چشم پوشی می‌شود، در تأمین مالی سنتی و زمانی که تسهیلات اعطا شد، پروژه می‌تواند در زمان اجرا با مسائل و مشکلات عدیده اجتماعی و زیست‌محیطی به ویژه در کشورهای در حال توسعه روبرو شود. در واقع اصول اکواتور برای پیش‌گیری از مخاطرات حقوق کیفری در زمینه مسائل اجتماعی و زیست‌محیطی است. در هر صورت به دست آوردن تسهیلات در وهله اول نیاز به انطباق با قواعد اجتماعی و زیست‌محیطی شرکت دارد و در غیر این صورت امکان رد تأمین مالی طرح وجود دارد. اصول اکواتور در تأمین مالی پروژه‌های جدید در سطح جهانی را شامل می‌شود. علاوه بر آن، در حالی که این اصول برای پروژه‌های جدید است و به طرح‌های گذشته عطف به ماسبق نمی‌شود. اما برای همه طرح‌های گذشته و جاری که در حال حاضر در حال گسترش و یا ارتقا است و در زمانی که ارتقا و تغییرات در مقیاس و دامنه‌ی طرح می‌تواند اثرات قابل توجهی بر محیط‌زیست یا جامعه بگذارد، نیز اعمال می‌شود. این‌گونه تأمین مالی می‌تواند به طور ملموس ماهیت یا درجه تأثیر طرح را در جهت حفظ اصول اجتماعی و زیست‌محیطی تحت تأثیر قرار دهد. رعایت ارزش‌های اجتماعی به تنهایی، حاصل فعالیت و پیشگیری‌های مؤسسات مالی نیست، بلکه اقدام‌های مشتریان آن‌ها نیز باید توسط مؤسسات مالی مورد ارزیابی قرار گیرد. در این خصوص، تعهد به رعایت ارزش‌های اجتماعی مؤسسات مالی هم به طور مستقیم و هم غیرمستقیم است. یکی از مثال‌های برجسته در این زمینه، بانک «آب ان امرو» و انتشار گاز CO2 است. برخی از سازمان‌های غیر دولتی می‌گویند که «آب ان امرو» به عنوان بانکی که اصول اکواتور را پذیرفته است، با آب‌وهوای هلند خصمانه برخورد می‌کند. دلیل این سخن آن است که با یک برآورد، تولید

1- Covenants

2- Independent Monitoring and Reporting

3- EPFI (Equator, Principles Financial Institutions) Reporting

غیرمستقیم گازهای گلخانه‌ای CO2 توسط بانک، سالانه تقریباً ۲۵۰ میلیون تن بوده است. سازمان‌های غیردولتی آن را تولید غیرمستقیم می‌دانند؛ زیرا معتقدند بانک با ارائه خدمات مالی به صنعت آلوده کننده هوا، غیرمستقیم مسئول آن است. این در حالی است که «آب ان امرو» دفاع می‌کند که این اقدامات مستقیماً توسط بانک صورت نگرفته، امری که دیگران را هنوز قانع نکرده است؛ زیرا برای آنان آلودگی به طور مستقیم توسط بانک یا غیرمستقیم توسط مشتریان آن، یکی است و باعث تغییرات آب‌وهوایی می‌شوند. بنابراین بانک‌ها لازم است اصول اکواتور را رعایت کرده و از اعطای تسهیلات به صنعتی که مغایر با آب‌وهوا و محیط‌زیست باشد خودداری نموده و در واقع ضوابط مربوطه را در اعطای تسهیلات و تخصیص منابع مدنظر قرار دهند و در جریان عملیات بانکی، قبل از مصرف منابع بانک و تخصیص اعتبار یا اعطای تسهیلات، از اجرای اصول اکواتور اطمینان حاصل نموده و سپس نسبت به پرداخت تسهیلات اقدام نمایند تا منابع مالی بانک از این طریق در جای مناسب خود مصرف گردیده و به اقتصاد و محیط‌زیست کشور آسیب نرساند.

در بحث اصول مسئولیت اجتماعی، پیمان جهانی سازمان ملل متحد، یک چارچوب کاری برای تجارت و کسب‌وکار محسوب می‌شود که برای هماهنگ و همسو کردن عملیات کاری و استراتژی‌ها، ده اصل پذیرفته شده جهانی در سطح حقوق بشر، محیط، مبارزه با فساد و جرائم و نیروی کار متعهد شده است. این پیمان اولین و بهترین ارتباط برای ایجاد مسئولیت اجتماعی و قانونی سازمان‌ها در تجارت و بازار است. این اصول در کلیه سازمان‌ها مشارکت می‌کند و شش نماینده سازمان ملل متحد در این گروه کاری مشارکت دارند که عبارتند از: سازمان بین‌المللی کار (ILO)^۱، کمیسیون ارشد حقوق بشر سازمان ملل متحد (OHCHR)^۲، برنامه‌های محیطی سازمان ملل متحد (UNEP)^۳، اداره مبارزه با مفاسد و جرائم سازمان ملل متحد (UNODC)^۴، برنامه توسعه سازمان ملل متحد (UNDP)^۵ و سازمان توسعه صنعتی سازمان ملل متحد (UNIDO)^۶.

اصول ده‌گانه GC شامل موارد زیر است:

۱- سازمان‌ها باید حقوق بشر اعلام شده از سوی مراجع بین‌المللی را رعایت کرده و مورد حمایت قرار دهند.

۲- ایجاد اطمینان از اینکه سازمان‌ها در سوء استفاده از حقوق بشر مشارکت و همدستی ندارند.

- 1- International Labor Organization
- 2- Office of the UN High Commissioner for Human Rights
- 3- United Nations Environment Programme
- 4- United Nations Office on Drugs and Crime
- 5- United Nations Development Programme
- 6- United Nations Industrial Development Organization

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

- ۳- سازمان‌ها باید آزادی انجمن و شناسایی مؤثر نسبت به حقوق مذاکره گروهی را ارتقا دهند.
- ۴- کاهش و حذف همه‌گونه کارهای اجباری و قهری.
- ۵- لغو مؤثر کار کودک.
- ۶- حذف تبعیض در رابطه با استخدام و شغل.
- ۷- تجارت باید به عنوان یک رویکرد پیشگیرانه از چالش‌های محیطی حمایت کند.
- ۸- تعهد و انجام ابتکارات جهت تقویت و ارتقای مسئولیت اجتماعی محیطی.
- ۹- تقویت فناوری سازگار با محیط جهت توسعه و انتشار.
- ۱۰- سازمان‌ها باید در برابر همه اشکال فساد مبارزه نمایند.

پیمان جهانی سازمان ملل نشان‌دهنده اراده جهانی برای استاندارد کردن و یکسان‌سازی اخلاق تجاری به طور عام و ارزش‌های مسئولیت اجتماعی شرکت، به طور خاص است. عضویت شرکت یا بانک به پیمان جهانی می‌تواند در کد اخلاقی شرکت نشان داده شود که بیانگر اراده یک طرفه بانک به همگام شدن با ارزش‌های نوین بازرگانی است. سازمان ملل ارزش‌های مسئولیت اجتماعی شرکت را شناسایی کرده و در ده اصل، آن‌ها را ارائه می‌کند. این اصول حول محورهایی نظیر حقوق بشر، هنجارهای مربوط به کار، محیط‌زیست و حمایت حقوقی علیه فساد گردآوری شده است. به عبارت دیگر این اصول، تصویری از قواعد یکپارچه شده مسئولیت اجتماعی شرکت در سطح جهانی است. ضمناً ذکر این نکته لازم است که عضویت در پیمان، ارادی است و بنابراین شرکت می‌تواند به راحتی از اجرای آن شانه خالی کند، اما این امر وجهه شرکت را مخدوش می‌کند و لذا شرکتی که به روش‌های مختلف مانند تارنما، سخنرانی‌ها و ... مطرح می‌کند که عضو پیمان سازمان ملل است، ولو اینکه بخواهد اصول آن را زیرپا گذارد، به گونه‌ای سعی در توجیه آن دارد. بنابراین اجرای برخی از اصول ده‌گانه فوق، از جمله ارتقای مسئولیت اجتماعی و مبارزه با فساد در سطح بانک‌ها، می‌تواند مفید و مؤثر واقع گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از سازمان‌های اقتصادی بسیار مهم در دوره کنونی، بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری می‌باشند که عدم وجود نظامات نظارتی مؤثر می‌تواند بستر سوءاستفاده و جرائم گسترده‌ای را فراهم آورد که عواقب اقتصادی و اجتماعی زیادی در سطح جامعه به بار آورد و نه تنها کل نظام بانکی و اقتصادی یک کشور، بلکه کل جهان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین اجرای مسئولیت اجتماعی بانک‌ها می‌تواند در این راستا از جوانب منفی برخی جرائمی که توسط بانک‌ها از جمله اشتغال به عملیات بانکداری بدون رعایت مقررات قانونی، استفاده‌ی غیرمجاز از عنوان بانک توسط مؤسسات اعتباری غیربانکی، مداومت در اشتغال غیرمجاز به

عملیات بانکی و ادامه‌ی تصدی مدیران متخلف در حوزه‌ی پولی و بانکی پس از سلب صلاحیت حرفه‌ای و انفصال از مسئولیت مربوطه توسط بانک مرکزی، ارتکاب می‌یابد بکاهد، چرا که این جرائم در تضاد با مسئولیت و ارزش‌های اجتماعی قرار داشته و لذا ارتقای مسئولیت اجتماعی، موجب می‌گردد بانک‌ها از توسل به جرائم مذکور به دلیل حفظ جایگاه کسب‌وکار و شأن نام تجاری خود خودداری نمایند. هرچند که اجرای مسئولیت اجتماعی می‌تواند اختیاری باشد، در دنیای نوین کسب‌وکار، در همه جا عمل به آن به طور هماهنگ و یکسان صورت می‌گیرد و برای اجرای آن نیاز به توافق جمعی است. مسئولیت اجتماعی شرکت اساساً بر اصول اخلاقی پایه‌گذاری شده که به آن اخلاق تجاری می‌گوییم که عبارت است از مجموعه‌ی قواعد فراتر از روابط تجاری یا بایدها و نبایدهایی با نگرشی انسانی. در حقوق بانکی، تکنیک اخلاق در منشورهای حرفه‌ای بانک‌ها، که امروزه بیش از پیش در بانک‌ها خودنمایی می‌کند، وجود دارد. قواعد پیش‌بینی شده در منشور اخلاقی همان اصول اعتماد، حسن نیت، صداقت و ... است که حسن اجرای آن مانع از اعمال مقررات سخت حقوقی یا همان قوانین کیفری می‌گردد. این قبیل اقدامات و این چنین منشورهایی هر چند حقوقی صرف نیست؛ اما جنبه‌ی پیشگیرانه‌ی حقوقی دارد. دلیل ورود این منشورها در روابط کسب‌وکار و به تبع آن بانک، خاطر نشان کردن این مساله به کارکنان بانک است که چه اصولی باید رعایت گردد و چه ضمانت‌اجراهایی دارد. پس به این صورت، اخلاق همچون تکنیکی وارد دنیای کسب‌وکار می‌شود. به عبارت دیگر سازوکار خود انتظامی از رهگذر کدهای رفتاری برای پیشگیری از تخلفات در بانک‌ها عملی می‌شود و ضمانت اجرای آن فراتر از ضمانت اجرای صرف انضباطی است. از این رو از اخلاق در روابط تجاری به پلیس روابط تجاری تعبیر شده است. پلیسی که هرچند ناظم روابط است اما قدرت زیادی ندارد. بر این اساس، نیاز به سازوکار قوی‌تری وجود دارد که در مرحله‌ی بعد تکنیک تنظیم است و از آن به مسئولیت اجتماعی بانک یاد می‌شود.

در نهایت این که مفاهیم مدرن حقوق کیفری کسب‌وکار، در تکمیل اصول و مفاهیم سنتی، انکارکننده اصل حضور حقوق کیفری نیستند، بلکه به آن جهت می‌دهند و حضوری سودمند و هدفمند را مطالبه می‌کنند. بنابراین مسئولیت اجتماعی یک راهبرد توسعه‌ای است که با اجرای صحیح آن می‌توان به نفع شرکت و جامعه اقدام نمود. در این راستا، ایزو ۲۶۰۰۰ تجربه یک کارشناسی بین‌المللی است که در حوزه مسئولیت اجتماعی وارد شده است. به این منظور، ایزو ابزار کنترلی را طراحی نموده است که از طریق آن می‌توان حوزه‌هایی که در آن شرکت به طور مؤثر امکان پیشرفت مطلوب‌تری را برای جامعه داشته باشد، انتخاب و الویت‌بندی می‌کند. در اصل کواتور نیز اصولی وجود دارد که زیرمجموعه استانداردسازی ارزش‌های مسئولیت اجتماعی محسوب می‌گردند که از جمله آن‌ها می‌توان به برنامه عمل و نظام مدیریت، بررسی مستقل، نظارت و گزارش‌های مستقل و گزارش موسسات مالی اجرا کننده اصول اکواتور اشاره کرد.

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

پس می‌توان گفت که نظام پیشگیری حاصل از مسئولیت اجتماعی شرکت، سازوکار خود تنظیمی است، که از مهم‌ترین تکنیک‌های غیرکیفری است. در نظام حقوق بانکی، نمود مسئولیت اجتماعی شرکت به این صورت است که با برگزاری کارگاه‌های آموزشی، اطلاعات کافی و آموزش‌های لازم به کارمندان، مدیران (ارشد و میانی) راجع به مسائلی که می‌توانند شرکت را از لحاظ حقوقی و مدیریتی درگیر کند، آموزش داده شده و ضمانت اجرای آن نیز گوسزد می‌شود. لذا به فرد آموزش‌های لازم و ضمانت اجرای تخطی از قوانین و مقررات آموخته خواهد شد. در واقع مسئولیت اجتماعی شرکت، سازوکار پیشگیری است و می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد و در صورت اجرای صحیح و دقیق موارد مربوط به مسئولیت اجتماعی، می‌توان از جرائم بانکی جلوگیری نموده و زمینه پیشگیری از این جرائم فراهم گردد و در واقع، بانک‌ها به لحاظ حفظ شأن کسب‌وکار تجاری و ایجاد اطمینان در عموم مردم جهت سپرده‌گذاری و سوددهی، نسبت به رعایت مقررات مسئولیت اجتماعی اقدام و در همین راستا از ارتکاب جرائم بانکی خودداری خواهند نمود که نتایج حاصل از تحقیق حاضر، به دلیل این که در خصوص پیشگیری از جرائم بانکی بوده، لذا از این نظر متفاوت با براتلو (۱۳۸۶)، حساس و برزگر (۱۳۹۳) و نجفی ابرندآبادی (۱۳۸۵) بوده ولی از نظر بررسی مسئولیت اجتماعی و تحلیل جرائم اقتصادی منطبق با نتایج پژوهش‌های فوق‌الذکر می‌باشد.

منابع

- آذری‌متین، افشین. (۱۳۹۶). دانشنامه علوم جنایی اقتصادی. تهران: میزان.
- الوانی، مهدی؛ قاسمی، احمدرضا. (۱۳۸۷). مدیریت و مسئولیت اجتماعی سازمان. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- امیددانی، سیدحسین. (۱۳۸۷). نقش سنت حسنه وقف در توسعه علم و جایگاه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. پژوهشنامه مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها. تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- امیرقاسم‌خانی، سمیه. (۱۳۹۵). مسئولیت اجتماعی شرکت و نقش آن در کسب مزیت رقابتی. مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، سال اول، شماره ۲، ص ۷۲.
- براتلو، فاطمه. (۱۳۸۶). بررسی مفهومی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. مجله راهبرد، شماره ۴۴، ص ۳۹.
- جعفری، امین. (۱۳۹۳). حقوق کیفری کسب‌وکار. تهران: شهر دانش.
- جعفری، امین. (۱۳۹۵). علوم جنایی تطبیقی. تهران: میزان.

- جمعی از نویسندگان. (۱۳۹۳). مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. تهران: انتشارات مرکز ترویج مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها.
- حساس، یگانه؛ برزگر، قدرت‌اله. (۱۳۹۳). مبانی نظری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و پارادایم تحقیقاتی آن در حرفه حسابداری. فصلنامه حسابداری مدیریت، سال ۷، شماره ۲۵، ص ۱۲۴.
- رحمدل، منصور. (۱۳۹۲). جرایم بانکی. مجله حقوق بانکی، شماره ۱، ص ۱۲۸.
- سمیعی، حسین. (۱۳۹۵). رساله دکتری سیاست کیفی ایران در قلمرو جرائم بانکی. دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- شریفان، محمدسعید. (۱۳۹۴). بانکداری مدرن. اصفهان: آینده نگار شریف.
- غلامی، حسین. (۱۳۹۳). اصل حداقل بودن حقوق جزا. تهران: میزان.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۵). تحلیل جرم شناختی جرایم اقتصادی. مجله تعالی حقوق، شماره ۵، ص ۲۲.
- نوری، جعفر؛ جوهر، سعید. (۱۳۹۳). مفهوم شناسی مسئولیت اجتماعی شرکت‌های تجاری در حقوق آلمان، فرانسه، انگلستان و ایران با رویکرد تطبیقی. مجله مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۵۴-۵۷.
- Delalieux G. (2015). influence des ideologies dans le developpement. De la RSE, <http://ias.free.fr>.
- Drucker p. (2010). la pratique de la direction des entreprises, the practice of management, Traduit de l'americaian par le bureau des temps elementaires, les editions d organisation, Paris.
- Frederick W. C. (2014). From CSR1 To CSR2-The Maturing Of Business- And-Society Thought” Business And Society, N33(2).
- Gond J., Pascal M. (2014). servayre Astrid, “les fondements theoriques de la responsabilite societale de l'entreprise” la Revue des sciences de Gestion, no 205.
- Joras M, Igalens J. Mancy F. (2012). La Responsabilite Sociale De L'entreprise, Comprendre, Rediger. Le Rapport Annuel, Editions d organization.
- Mohamed Safwat, A. (2015). Corporate social Responsibility: Rewriting the Relation ship between Business and society, International Journal of social sciences vol (1), p: 58.
- Okoye A. (2009). Theorising corporate social responsibility as an essentially contested concept: is a definition necessary, journal of business hics, pp.613-627.
- Pasquero J. (2015). la responsabilite sociale de l'entreprise comme obj des sciences de gestion, collection Pratiques politiques sociales economiques, Presses de universite du quebec, pp.80-112.

پیشگیری از جرائم بانکی از طریق ارتقاء مسئولیت اجتماعی

- Rose J. J. (2016). la france est venue tardivement a la RSE, mais elle va vite, Responsabilite sociale de l'entreprise, <http://www.journal.dun.com>.
- Turcotte M.F. (2014). L'industrie financiere les fonds responsables, tutti frutti devenir, dans Tremblay D.-g. & Rolland D. (dir), Responsabilite sociale de l'entreprise finance responsable.